

Bolagisering skapar nya krav

Det är inte ovanligt att folk ropar "bolagisering" när de tittar på de kooperativa företagen. De som vill att föreningarna ska bli aktiebolag specificerar dock sällan vem som skulle äga aktierna och vad bolagsordningen ska innehålla. Aktiebolag kan ju organiseras på vitt skilda sätt, till och med så att de liknar ekonomiska föreningar. Då ska bolagsordningen ange att aktierna får ägas endast av aktiva leverantörer eller köpare, att det ska finnas hembudsskyldighet vid aktieöverlåtelse – samt att det ska finnas särskilda regler för inflytande och för fördelning av överskottet.

KONKURRENSLAGENS UNDANTAG

Det är kanske inte sådana bolag som förespråkarna har i åtanke. Troligen avser de inte heller alla de aktiebolag som är dotterföretag till många ekonomiska föreningar. Lantmännen har ju en stor del av sin verksamhet förlagd till dotterbolag, men den medlemsnära verksamheten ligger direkt i föreningen. Detta är en alldeles utmärkt struktur.

Om bolagsivrarna vill ha ett aktiebolag med externa ägare blir situationen mera komplicerad. I så fall gäller inte längre konkurrenslagens undantag för kooperativt företagande. Det är detta undantag som gör det möjligt för kooperativa företag att existera, även om de har en betydande del av råvaru-producenterna som medlemmar och leverantörer. Utan detta undantag i konkurrenslagen skulle Kooperation betraktas såsom karteller och karteller är konkurrensrättsligt förkastliga. Karteller är ju samarbeten, vars syfte är att begränsa konkurrensen – för att på så sätt driva upp prisnivån till skada för andra näringsidkare och samhällsekonomin.

ÖPPENHETS- OCH MOTTAGNINGSPRINCIP

För att kooperativa företag ska slippa betraktas som karteller ska de arbeta utifrån en öppenhetsprincip samt en mottagningsprincip. Det krävs alltså att alla bönder som vill producera en viss råvara, ska få bli medlemmar – samt att all den volym som bönderna vill leverera ska tas emot av föreningen. Med dessa regler kan föreningen inte styra den volym som kommer ut på marknaden och utan sådan möjlighet, att begränsa volymen, kan föreningen inte pressa upp prisnivån på råvaran ifråga.

Om ett aktiebolag med externa aktieägare (börsen eller andra placerare) på motsvarande sätt skulle dominera över råvaruproducenter skulle konkurrensrätten slå till. Aktieägarna måste ju ha avkastning på sitt investerade kapital. Därför skulle bolaget begränsa sin volym till att omfatta endast de

mest lönsamma produkterna i lämpligt stora kvantiteter. (Vad händer med Skånemejerier på sikt?)

EXTERNA PLACERARE

Vid en bolagisering av exempelvis Arla Foods skulle föreningen tvingas sälja flera av sina befintliga anläggningar. Det skulle hända samma sak som när Milko fusionerades in i Arla, varvid Gräddöanläggningen fick säljas. Köparen blev då Kooperativa Förbundet som där gör Coop-mjölk. Vid en bolagisering av Arla skulle flera anläggningar få avyttras och köparen skulle troligen bli något eller några utländska storföretag.

Situationen blir inte bättre om endast en del av ett kooperativt företag får främmande delägare. Redan om en förening har fem eller tio procent av sitt kapital i händerna på någon extern investerare, måste föreningen ha maximal kapitalförräntning såsom målsättning. Det är inte möjligt att diskriminera minoritetsägare, vilket skulle ske om föreningen också fortsatt skulle arbeta utifrån något slags medlemsnyttomål.

Till detta kommer att ingen eller åtminstone mycket få placerare skulle vilja ha en minoritetspost i en bolagiserad förening. Placerarna skulle inte ha tillit till majoriteten av bondeägare och det med rätta.

DYRKÖPT LÄXA

De minnesgoda kan kanske erinra sig vad som hände med Tulip International och MD International under 1980-talet. Danish Crown och MD Foods lyckades övertyga diverse pensionsstiftelser och försäkringsbolag, att bli minoritetsägare i dotterföretag – som skulle öppna upp utlandsmarknader för den danska slakt- och mejerisektorn. Efter några år hade de båda föreningarna såsom majoritetsägare lyckats tömma båda bolagen på egenkapitalet. De institutionella placerarna fick en dyrköpt läxa.

Om det trots allt lyckas, att övertyga externa placerare att köpa en minoritetspost i ett bolagiserat före detta kooperativt företag – vill dessa för att skydda sig mot riskerna betala lite pengar för aktierna. Om exempelvis Södra Skogsägarna skulle ta in externt kapital i ett av sina dotterbolag, skulle föreningen behöva sälja ut sina tillgångar till ett underpris.

*Jerker Nilsson, Institutionen
för ekonomi, SLU Uppsala*

